

Willem Arondéuslezing 2023

door Boris van der Ham

‘Gun elkaar vrijheid’

Dit jaar is het tachtig jaar geleden dat de verzetsgroep met Willem Arondéus de aanslag pleegde op het Amsterdamse bevolkingsregister. Ieder jaar wordt de verzetsstrijder in Haarlem met een lezing herdacht. De provincie Noord-Holland vraagt jaarlijks iemand uit de wereld van kunst, journalistiek of levensbeschouwing om de Willem Arondéuslezing uit te spreken als eerbetoon aan de verzetsstrijder. Dit jaar door Boris van der Ham. “Ik voel me zeer vereerd.” Het thema van de lezing is vrijheid.

Op 10 mei spreekt Boris (49) vanuit zijn betrokkenheid bij de humanistische beweging en als voorzitter van de Vereniging Gehandicaptenzorg Nederland. “Er zijn steeds minder mensen die een actieve herinnering hebben aan de oorlog, maar de oorlog galmt niettemin nog steeds na. Heel persoonlijk: mijn ouders hebben elkaar door de oorlog leren kennen. Zonder de oorlog was ik er niet geweest. Daarnaast is de oorlog een metafoor geworden voor dilemma’s tussen goed en kwaad. Ik ga mijn lezing houden over de vraag wat vrije mensen kan binden. Wat zijn mensenrechten eigenlijk waard, en zijn ze wel volledig? Wat kunnen we leren van de oorlog voor de samenleving van nu?”

AANSLAG OP BEVOLKINGSREGISTER

Met de aanslag op het bevolkingsregister in de nacht van 27 maart 1943 hoopte de verzetsgroep zoveel mogelijk persoonsgegevens te vernietigen, om verdere deportatie van Joodse Amsterdammers onmogelijk te maken. Bij de aanslag vielen geen doden. Op 1 juli 1943 werden 12 verzetsstrijders, waaronder Willem Arondéus, geëxecuteerd in de duinen bij Overveen. “In die verzetsgroep zaten autonome mensen waaronder kunstenaars en journalisten. Een groep moedige creatievelingen. Tijdens de oorlog beseften deze individualisten zich dat ze niet de strijd konden aangaan zonder zich te verenigen. Voor de oorlog wilde ze niet bij een clubje horen, nu zagen ze er wel het nut van in. Het individu ontstijgen en collectief iets ondernemen, dat vind ik fascinerend.”

Boris spreekt tevens over vrijheid en mensenrechten. “Soms kunnen wetten daarbij helpen. Een paar maanden terug is er aan de grondwet toegevoegd dat mensen met een handicap gelijk moeten worden behandeld, en ook hetero’s en homo’s. Echter sommige zaken die je als mens nodig hebt kunnen niet altijd via de wet worden geregeld. Het recht op vriendschap of een relatie bijvoorbeeld. Ik zie dit duidelijk in mijn werk als voorzitter van Gehandicaptenzorg

‘Je hebt
vrijheid tot
je een ander
schade
berokkent’

‘Mooie kans om
woorden aan
vrijheid te wijden’

Nederland. Als je aan mensen met een verstandelijke of fysieke beperking vraagt wat ze willen veranderen in hun leven, heeft dat meestal betrekking op relaties. Zoiets kan je niet forceren, maar je kan daarbij wel helpen. Mensen voelen zich daardoor meer gezien, erkend en volwaardig. Het zijn een soort ongeschreven mensenrechten. Deze ervaringen zijn interessant voor de rest van de samenleving, eenzaamheid zie je overal.”

ONAFHANKELIJK ÈN VERBONDEN

Volgens Boris willen mensen aan de ene kant onafhankelijk zijn en tegelijkertijd ergens bij horen. Een worsteling die tegenstrijdig lijkt, maar dat is mens zijn, meent hij. “Autonoom en verbonden, dat schuurt soms. Men zoekt eigen verbanden, denk aan het lidmaatschap van sportclubs, zangverenigingen of levensbeschouwelijke organisaties. Die verenigingen zijn enorm van belang. Mensen halen voldoening uit hun keuze om ergens bij te horen. Het dient ook een algemeen belang:

als mensen elkaar minder tegenkomen zullen ze elkaar ook slechter begrijpen. Uiteindelijk leidt dit tot vervreemding. Daarom maak ik me ook zorgen dat steeds minder mensen lid zijn van een vereniging.”

Vrijheid is een gelaagd principe, aldus Boris. Volgens hem heb je vrijheid tot je een ander schade berokkent. “Daar ligt de beperking van vrijheid. Ieder mens heeft verantwoordelijkheid naar anderen toe. Voor sommigen is vrijheid doen wat je wilt. Hedonistische vrijheid, een beetje nihilistisch, lekker genieten en zorgeloos zijn. Dat klinkt fijn, maar die ‘slogan-achtige’ vrijheid kan alleen bestaan als er een echt vrijheidsbesef is. Aan zorgeloos genieten gaat heel wat vooraf. Een mens moet zich ook veilig genoeg voelen om vrijheid te benutten, en wie geeft die vrijheid? De politie, de wet of wij onderling? De oude Grieken zeiden al: je kan alleen genieten en vrij zijn als je op andere momenten wel zorgen serieus neemt, pas dan is zorgeloosheid wat waard.”

WILLEM ARONDÉUS

Willem Arondéus (1894-1943) was moedig en eigenzinnig. Hij kwam openlijk voor zijn homoseksuele geaardheid uit, begin vorige eeuw een ongewone houding.

Arondéus schilderde, illustreerde en deed aan tapijtweven. In de Statenzaal van het provinciehuis in Haarlem hangen door hem vervaardigde wandkleden met ornamenten rond de wapens van Noord-Hollandse gemeenten, die hij in 1932 ontwierp. Eerder werd de lezing uitgesproken door onder andere Frans Timmermans, Désanne van Brederode, Gerard Spong, Eric Corton, Peter van Uhm en Nazmiye Oral. Meer informatie over de jaarlijkse Willem Arondéuslezing is te vinden op de website van de provincie Noord-Holland bij ‘Provinciale Staten’.

10 mei in de Grote kerk, toegang vrij
Start 20.00 uur, kerk open 19.15 uur
Aanmelden via www.noord-holland.nl